

[יב] כלי גללים. מקבצין צואת בהמה וטוחנין אותן ועושין מהן כלים, והצואה היבשה נקראת גלל שנאמר "בגללי צואת האדם" (יחזקאל ד יב).

וכלי אדמה. הם כלי חרש שלא שרפו אותן בתנור.

[יג] קוף. 'אלקד' ¹⁴, והואיל והוא עושה במקצת מעשה בני אדם התיירו לו ליטול לידים ¹⁵.

[יד] השוקת. היא 'אלחוץ', שנאמר "ותער כדה אל השוקת" (בראשית כד כ) ¹⁶.

[טו] מהו אָמרו ז"ל ואחרונים אין ניטלין על גבי קרקע. אלא צריך שיתן בין המים ובין הקרקע דבר המבדיל ואפלו עצים או קורה. ואמרו רז"ל (חולין קה ע"ב) מפני שרוח רעה שורה עליהן, ופירוש עניין

זה שבימי חכמי תלמוד היו סוברין שיש בעולם רוחות הנקראין שדים ואין נראין והצואה היבשה נקראת גלל שנאמר "בגללי צואת האדם" (יחזקאל ד יב).
וכלי אדמה. הם כלי חרש שלא שרפו אותן בתנור.
[יג] קוף. 'אלקד' ¹⁴, והואיל והוא עושה במקצת מעשה בני אדם התיירו לו ליטול לידים ¹⁵.
[יד] השוקת. היא 'אלחוץ', שנאמר "ותער כדה אל השוקת" (בראשית כד כ) ¹⁶.
[טו] מהו אָמרו ז"ל ואחרונים אין ניטלין על גבי קרקע. אלא צריך שיתן בין המים ובין הקרקע דבר המבדיל ואפלו עצים או קורה. ואמרו רז"ל (חולין קה ע"ב) מפני שרוח רעה שורה עליהן, ופירוש עניין

ליה דקוף לאו דוקא והו"ה שאר בהמות, וב' הדעות הובאו בספר הבתים (שערי נטילת ידים שער ג).

16. ורס"ג תרגם כן "רהטים" ראה דבריו בראשית ל לח ושה"ש א יז.

17. ומבואר דהשתא תפס רבינו דהחשש מפני עצם השפיכה ע"ג הקרקע ולהלן תפס דאין המניעה בעצם השפיכה אלא בדריכה עליהן וכ"ה במג"א (סי' קפא סק"ב) והביא מהלבוש דאין מניעה לשופכן ע"ג קרקע במקום שאין עוברים שם והו"ה תחת השולחן שרי ואע"ג דפעמים מסלקין השולחן מ"מ יתגבבו ביני וביני עי"ש.

נודע דבאגב שמעינן מדברי רבינו ד"רוח רעה" ו"שדים" חדא מילתא נינהו וראה פרש"י ר"ה כח ע"א התוקע לשד וכו' ושו"ת התעוררות התשובה (ח"א סי' רכ) ושו"ת רב פעלים (יו"ד ח"ב סי' יג).

משקה וכו' היינו לכלי חרס המיוחדין למשקין ששיעורן בכונס משקה והוא השיעור הקטן, ובשיטת הרמב"ם ראה טוש"ע סי' קנט ונו"כ.

14. השוה לפהמ"ש לרמב"ם ידים פ"א מ"ה וראה מש"כ בהערה להלן פ"י הי"ב.

15. כלומר התיירו לו לאדם ליטול ידיו מן הקוף, וראה כס"מ שהסתפק אי קוף דקתני דוקא או דהו"ה שאר בהמות ורבינו תפס דקוף דוקא דאף דלא בעי הרמב"ם "כח גברא" אלא "כוח נותן" גרידא וכמש"כ בנו"כ מ"מ בעינן שתהא "נתינה" ובהמה עבדה שפיכה בעלמא, והשוה למאירי (בית יד ש"ז, סוף ברכות) "ונתינת הקוף מפני שהוא דומה הרבה לאדם", ואח"ז ראיתי שגם בחזו"א (סי' כג סק"א) כתב בפשיטות דלשיטת הרמב"ם אין להכשיר אלא קוף דהוא בר תשמיש אבל לא שאר בע"ח דהוי כהפילו הרוח, אולם רבנו מנוח פשיטא

בחילה" (איוב ו י) שפיר' יכוה מרוב הכאב והצער.

ואמרו **לפשפש בהן**. ר"ל יחפש על הזוהמה ויוציאה מידו, תרגו' ירושלמי "ויחפש" ופשפש' (בראשית לא לה).

[יח] ואמרו ז"ל **למ אדם ידיו במפה וכו'**. פירוש כורך עליהם בגד כדי שלא יגע במאכל כדכתיב "וילט פניו באדרתו" (מל"א יט ג). והתירו דבר זה ואפלו לאוכלי תרומה, נמצא שפירוש לט אדם ידיו יעטוף ידו במטפחת.

למה המאכיל לאחרים אינו צריך נטילת ידים. התשובה, כשגזרו לא גזרו אלא על האוכל ואע"פ שלא נגע במאכל, אבל המאכיל לאחר לא חייבוהו בנטילת ידים לפי שהוא דבר שאינו מצוי²⁰.

[ב] למה אמר כל האוכל בלא ניגוב ידים כאוכל לחם טמא, למה אמר "כאוכל" ולא אמר "אוכל". התשובה, לפי שהידים שניות לטומאה ואין שני עושה שלישי בחולין²¹.

הגר"ז סי' קסג סעי' ב, והשוה למג"א סי' קנח סק"א ובלבושי שרד שם.

21. צ"ב דממ"נ אי נטל רביעית מים או שנטל מים שניים תו ליכא טומאה במים שעל ידיו ואי לא (וכשיטת הרמב"ם דליכא מים שניים בחולין ואכמ"ל) אכתי המים שעל ידיו הוו ראשון לטומאה ומטמאין את הלחם לעשותו שני דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה וכ"כ הריטב"א (חולין קז ע"א) וז"ל אחר שהביא את הגמ' בסוטה הנ"ל "שהרי מימי נט"י טמאין מחמת הידים שכל הפוסל בתרומה מטמא משקין להיות

אלא בחסירי השכל וכך אמרו כל מי שדעתו שלימה ואינו מהרהר באלו הדברים לא יירא מהם, לפיכך לא יהיה לו הזק, וכל זה הוא בא מכח המדמה הקרוי 'אלמתכ"יילה' (=המדמה). ולא הארכת בזה אלא מפני שרוב הצרפתיים ומקצת מן הארצות האלו עדיין דעתם משובשת באלו ההבלים.

וכן אמרו **מים אחרונים אין ניטלין על גבי קרקע**. אמרו משום בת ארעא, והיא 'אלרהצה', והוא חולי שנקרא ג"כ 'עצת' אלארץ' (=עצת הארץ)¹⁸ שתארע ברגל אם עבר האדם על מקום קעור שיש בו מים מזוהמים שאפשר שנחש או חיה לקק מהם, ואם דרך עליו הזיקו החולי הזה.

מכבדין בראשונה ממה שנאמר "והתקדשתם" (ויקרא יא מד), ואין מכבדין באחרונה ממה שנאמר "והייתם קדושים" (שם)¹⁹.

ואמרו **שהיד פולדת**. כלומר שנכוית מהם מרוב החמימות ממה שנאמר "ואסלדה

18. ראה שבת סה ע"א "מאי צינית בת ארעא" ופרש"י מכה שהיא תחת פרסת הרגל, ובריי"ף שם "בת ארעא" - פי' בלשון ישמעאל 'פצה אלארץ', ובמאורות שם 'עטה אלארץ'.

19. לע"ע לא ידעתי לזה מובן, וכפה"נ יש כאן ט"ס, ולא נראה דקאי על כיבוד גדול שיטול לפניו וכדאמרינן בברכות מו ע"ב דאין מכבדין כן במים אחרונים דאין מכבדין בידים מזוהמות חדא דמאי שיאטיה להכא ועוד דלאו מהאי קרא ילפינן לה.

20. כ"כ באחרונים מדנפשיהו וראה גם בשו"ע